

ЕФЕКТИВНІСТЬ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ЇХ РИЗИКОВІСТЬ

С. Єлейко

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглянуто ефективність кредитних операцій в залежності від обсягів кредитів, процентної ставки, а також від відповідних витрат. Подано аналіз визначення економічної ефективності кредитних операцій на різних їх стадіях і зроблено відповідні розрахунки. Дана оцінка ефективності кредитних операцій банківської установи та управління кредитними ризиками.

В умовах ринкової економіки особливо підвищується роль доходів та витрат у забезпеченні ефективної діяльності банківських установ, а також збільшуються можливості щодо управління доходами і витратами, включаючи питання прогнозування рівня прибутків і прибутковості банку, вартості банківських продуктів та послуг.

Отже, перед тим, як розглянути питання ефективності кредитних операцій розглянемо структуру доходів та витрат банківської установи. Стандартизовану структуру доходів та витрат банку відображає форма 2 („Звіт про прибутки і збитки комерційного банку”). Але у практиці банки користуються спрощеним її варіантом (рис. 1).

Структура доходів та витрат банківського сектора економіки за 2006 рік відображена на рис. 2;3[2].

Як видно із рис. 3 процентні доходи, тобто доходи від кредитних операцій складають 72,6% від загального обсягу доходів.

Загальний дохід банківських установ України у 2006 році дорівнював 14645 млн грн, а витрати становили 37501 млн грн. Отже, дохід лише від кредитних операцій був рівний 30234,3 млн грн.

Рис. 1. Структура доходів та витрат банківської установи

Звичайно, ефективність кредитних операцій є у прямій залежності від обсягів кредитів, процентної ставки, а також залежить від відповідних витрат, які відносяться до процентних витрат. На ефективність кредитних операцій також впливають інші витрати, які так чи інакше сприяють або ж не сприяють розширенню кредитних відносин. Це і проведення маркетингових досліджень і витрати на електронні системи і витрати на рекламу тощо.

Автори словника банківських термінів [1] характеризують економічну ефективність, як „результативність економічної діяльності, реалізації економічних програм та заходів, що характеризуються відношенням отриманого економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату”.

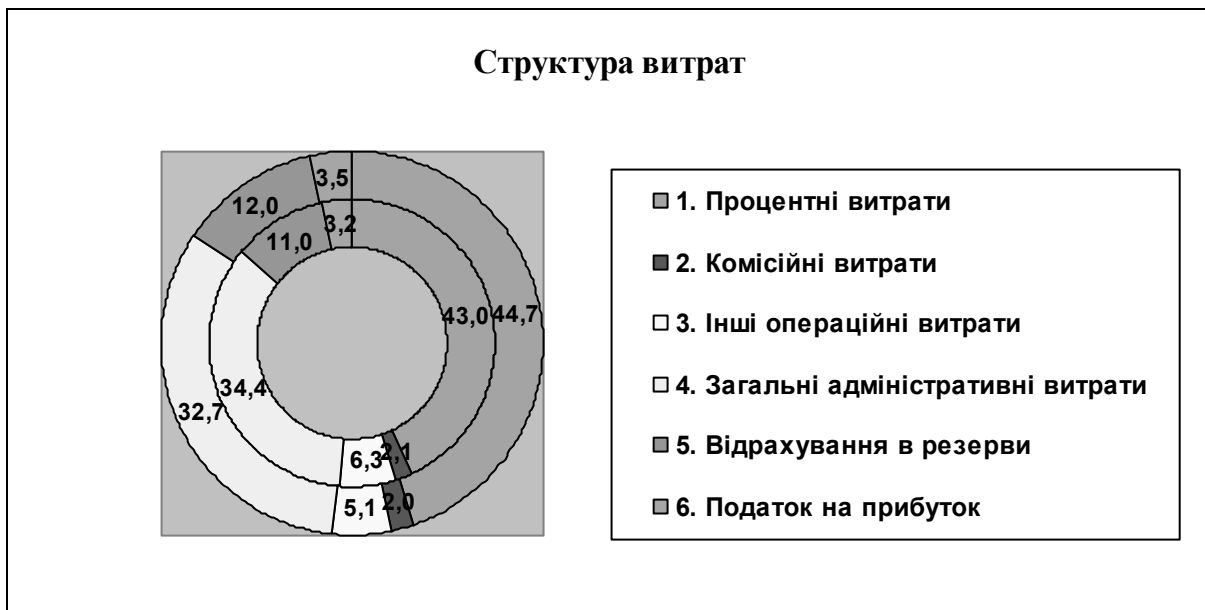

Рис.2. Структура витрат банківської системи України
станом на 01.01.2006 та 01.01.2007 років

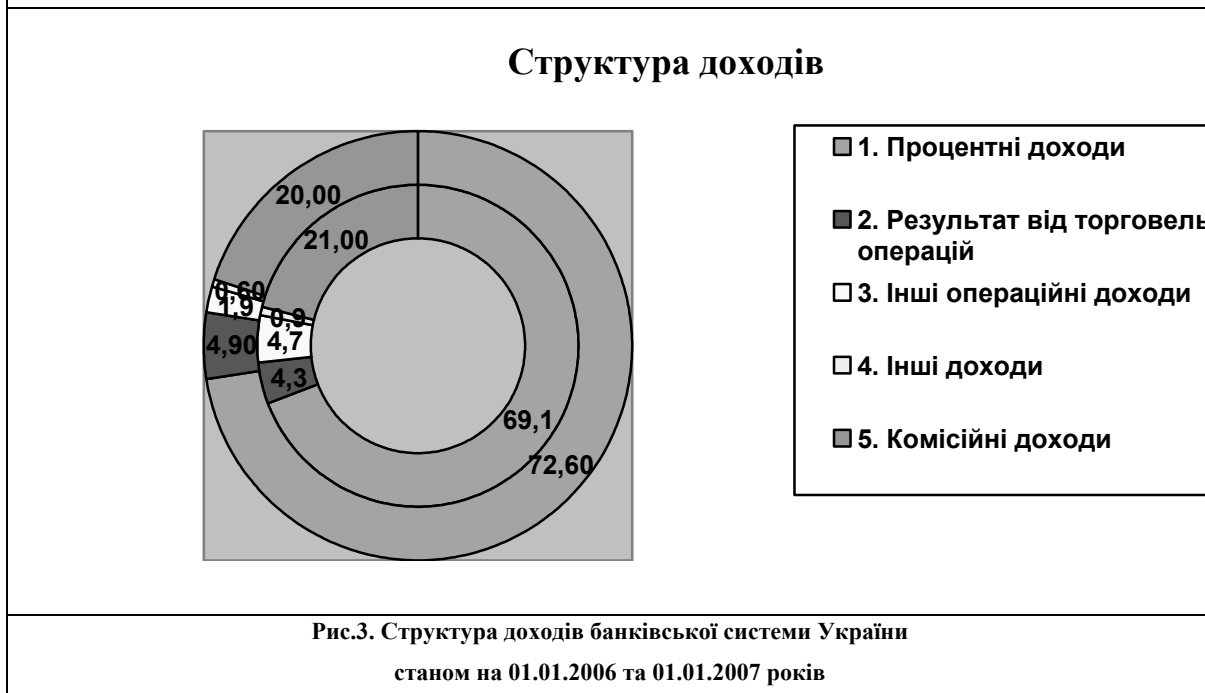

Рис.3. Структура доходів банківської системи України
станом на 01.01.2006 та 01.01.2007 років

Грунтуючись на цьому визначенні, бачимо, що „економічний ефект — це корисний результат економічної діяльності, зиск від неї, що його обчислюють як різницю між грошовими доходами від цієї діяльності та грошовими витратами на її здійснення” [1].

Отже, можна узагальнити ці два визначення і стверджувати, що економічний ефект (E_{ef}) — це є різниця між доходами та витратами, а економічна ефективність це відношення економічного ефекту до витрат (формула 2.1 та формула 2.2).

$$E_{ef} = \Sigma Дкр.о. - \Sigma Вкр.о., \quad (1)$$

де $\Sigma Дкр.о.$ — сума доходів від кредитних операцій банківської установи;

$\Sigma Вкр.о.$ — сума витрат на здійснення кредитних операцій банківської установи.

За визначенням авторів уже згаданого словника [1] ефективність кредитування — це економічна результативність використання у виробничому процесі наданих у кредит коштів (формула 2.2).

$$E = \frac{E_{e.ef.p}}{Вкр.о.}, \quad (2)$$

де $E_{e.ef.p}$ — річний економічний ефект отриманий від кредитних операцій;

$В$ — витрати, понесені банком при оформленні, наданні та супроводі кредитних операцій.

При аналізі кредитних операцій можна розглядати ефективність кредитних операцій за двома критеріями.

Перший, це коли розглядається ефективність кредитних операцій у структурі ефективності банківської діяльності взагалі або ж у її сукупності.

Другий, коли ефективність кредитних операцій розглядається як результат їх вдосконалення.

Економічна ефективність запровадження заходів щодо поліпшення кредитних операцій визначається величиною зниження витрат діяльності банку в сфері кредитних операцій.

Економічна ефективність заходів по кредитуванню господарської діяльності виробничих структур розраховується з метою:

- обґрунтування найбільш ефективних форм організації системи кредитування підприємницьких структур (суб'єктів господарювання);
- визначення зростання доходів банку від кредитних операцій та суми річного економічного ефекту від запровадження заходів щодо вдосконалення системи кредитування;
- визначення впливу заходів щодо поліпшення кредитування на основі техніко-економічних показників діяльності банківської установи і врахування його при розробленні планів на наступні періоди;
- встановлення премій за запровадження заходів удосконалення методів кредитування.

Розрахунок економічної ефективності кредитних операцій розраховується по-перше, як вплив кредитних операцій на загальну діяльність банківської установи, та по-друге, як результат запровадження нових форм та методів, а також заходів щодо їх вдосконалення. При цьому розрахунок економічної ефективності заключається у співставленні існуючих, фактичних витрат до запровадження заходів поліпшення кредитування із витратами, отриманими після запровадження заходів по кредитуванню.

Економічна ефективність вдосконалення кредитних операцій визначається на наступних стадіях розробки і запровадження заходів щодо покращення системи кредитування:

- на стадії планування розрахункова ефективність, з метою обґрунтування проектних рішень і вибору найбільш доцільного їх варіанту;
- після запровадження фактична ефективність для визначення результатів запровадження заходів.

При економічному порівнянні варіантів повинна бути забезпечена умова співставлення їх шляхом приведення варіантів до однакових умов та обсягів кредитування, а також видів кредитів.

Оцінка ефективності кредитних операцій банківської установи та управління кредитними ризиками є основою основ у банківській діяльності. Основними та ключовими елементами ефективного управління кредитною системою є раціонально розроблена і розвинута кредитна політика та процедури щодо надання і супроводження кредитів, якісне управління кредитним портфелем, детальний аналіз діяльності позичальника та ефективний контроль за кредитами.

Банки найчастіше не мають у своєму розпорядженні ґрунтовно розробленої системи оцінки ефективності кредитних операцій та управління кредитним ризиком. А ця система має свої позитивні сторони та відповідні недоліки. Серед недоліків, які найчастіше зустрічаються варто відзначити наступні:

- відсутність документу або ж відповідного розділу у загальній стратегії розвитку та діяльності банку, де б обумовлювались умови кредитної політики;
- відсутність обмежень у вирішенні концентрації кредитного портфеля банку;
- необґрунтована централізація або ж децентралізація системи кредитування та формування джерел кредитування і облік кредитних операцій;
- недостатній аналіз галузі, яка кредитується;
- поверхневий економічний та фінансовий аналіз позичальника, аналіз його плато- та кредитоспроможності;
- не реальна, у ряді випадків, завищена вартість застави;
- недостатні, нерегулярні та недосконалі перевірки і відсутність збалансованості у процесі кредитування;
- відсутність належного контролю щодо позик, які надані клієнтам банку;
- непередбачливість та нездатність щодо збільшення вартості застави в міру погіршення якості кредитів;
- непрофесійний та недостатній контроль за документуванням позик;
- відсутність чіткої класифікації активів банку, стандартів при формуванні резервів на покриття збитків і витрат по кредитах.

Ці недоліки впливають на стабільність кредитного портфеля, включаючи надмірну концентрацію кредитів, наданих у одну галузь економіки чи сектор господарювання, великі портфелі непрацюючих кредитів, збитки по кредитах, неплатоспроможність.

Вище було розглянуто, що ефективність кредитних операцій безпосередньо розраховується як відношення економічного ефекту отриманого від кредитної діяльності до витрат, які несе банк здійснюючи кредитні операції. А враховуючи, що основний дохід від кредитних операцій є різниця між процентним доходом та процентними витратами. Отже, аналіз ефективності кредитних операцій прийнято починати з оцінки процентних доходів та витрат, що дозволяє визначити чистий процентний дохід, який є показником ефективності політики банку щодо розміщення банківських ресурсів.

Питома вага чистого процентного доходу у загальному обсязі процентних доходів збільшується за рахунок:

- значного збільшення власних коштів банку, що дозволяє банку значно збільшити процентні доходи без

суттєвого збільшення процентних витрат (оскільки власні кошти є практично безкоштовним джерелом банківських ресурсів);

- нарахування обсягів по обслуговуванню кредитних ліній СБРР, НУР та інших міжнародних програм, що дозволяє банківській установі мати гарантовану маржу, а також за рахунок збільшення кредитування клієнтів за рахунок власних банківських ресурсів;
- збільшення вкладень у міжбанківські кредити в період значного росту потреби на кредитні ресурси, за рахунок вмілої кредитної та депозитної політики банку;
- перевищення темпів росту процентних доходів над темпами росту процентних витрат;
- якісне покращення структури процентних витрат [3].

При аналізі непроцентних доходів і непроцентних витрат перш за все необхідно особливу увагу звертати на коефіцієнт навантаження — різницю між непроцентними витратами і непроцентними доходами, щоб непроцентні доходи не перекривали процентні витрати, і, таким чином зменшували чистий процентний дохід.

У цілому збалансована структура доходів та витрат дозволяє отримати не дивлячись на складну кон'юнктуру фінансового ринку і досить трудно в сучасних умовах прогнозовану економічну ситуацію в країні достатньо високий прибуток, який на протязі 2003–2006 років має тенденцію поступового росту (рис. 4) [4].

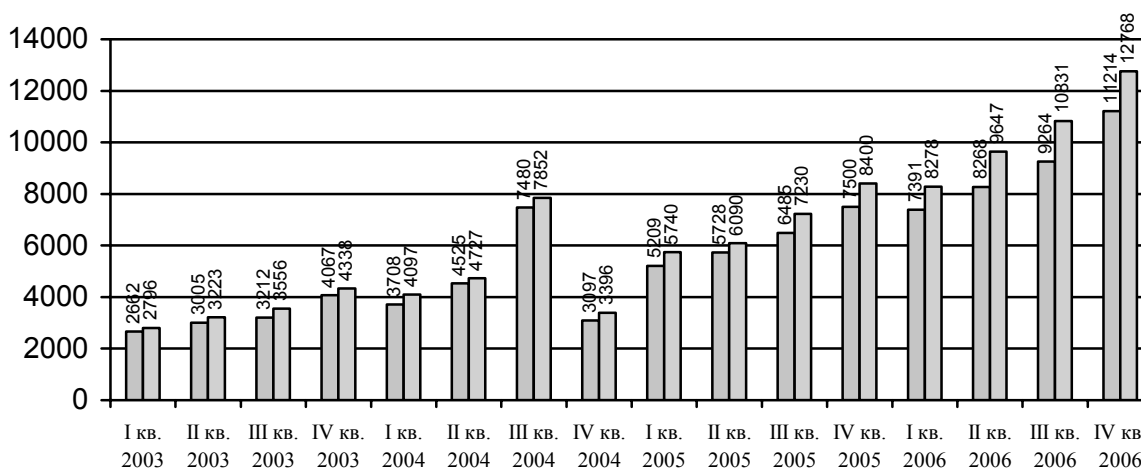

Рис. 4 Щоквартальна динаміка доходів та витрат банків України за 2003 – 2006 роки [4]

Для більш детального аналізу прибутку банківської установи необхідно ґрунтовно та детально розглянути низку коефіцієнтів, які б дозволили дати якісну оцінку результатів діяльності банку, в тому числі і операцій щодо кредитування. Серед найбільш поширених коефіцієнтів, що характеризують ефективність роботи банку варто виділити наступні:

- рентабельність;
- чистий спред;
- чиста процентна маржа тощо (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Основні показники ефективності діяльності банків України [4]

Показник	Роки	
	2005	2006
1. Результат діяльності, млн. грн.	2170,0	4144,0
2. Доходи, млн. грн.	27537,0	41645,0
3. Витрати, млн. грн.	25367,0	37501,0
4. Рентабельність, %:		
активів	1,31	1,61
капіталу	10,39	13,52
5. Чистий спред, %	5,78	5,76
6. Чиста процентна маржа	4,9	5,3

При проведенні економічного аналізу банківської діяльності дуже важливо оцінити вплив різного роду ризиків, які так чи інакше впливають на ефективність роботи. А тому в залежності від того наскільки правильно і чітко банк визначить для себе ті ризики, які здійснюють вплив на його діяльність, залежить не лише прибутковість, але й фінансова стійкість банку.

Серед всього розмаїття ризиків можна виділити основні з них, які найбільше впливають на ефективність кредитних операцій, це:

- кредитний ризик;
- правовий (законодавчий) ризик;

- ризик інфляції;
- ризик ліквідності тощо.

Детальний аналіз фінансового стану банківських установ, зокрема, аналіз їх активних операцій дає змогу зробити висновок про необхідність удосконалення кредитної роботи банку, покращувати ефективність кредитних операцій, так як ці операції забезпечують банку найбільший дохід (60 відсотків усіх доходів банку). Отже, операції щодо кредитування юридичних осіб, а на сьогоднішній день і фізичних осіб потрібно розширювати, вдосконалювати та покращувати.

Аналізуючи кредитний портфель банківської системи України бачимо, що основну його частину складають кредити, що надаються суб'єктам господарювання (62,2% від загального обсягу) (табл. 2; рис. 5) [2].

Таблиця 2

Кредитний портфель банківської системи України за 2000-2006 роки

Назва показника	Роки						
	на 01.01.2001	на 01.01.2002	на 01.01.2003	на 01.01.2004	на 01.01.2005	на 01.01.2006	на 01.01.2007
Кредитний портфель	23637	32097	46136	73442	97197	156385	269688
у тому числі кредити, надані суб'єктам господарювання, млн. грн.	18216	26564	38189	57957	72875	109020	167661
у відсотках від загального обсягу	77,07	82,77	81,72	78,92	74,98	69,72	62,17
кредити, надані фізичним особам, млн. грн	941	1373	3255	8879	14599	33156	77755
у відсотках від загального обсягу	3,99	4,28	6,97	12,09	15,02	21,21	28,84
у відсотках від кредитів, наданих суб'єктам господарювання	5,17	5,17	8,53	15,32	20,04	30,42	46,38

Рис. 5. Динаміка кредитного портфеля, кредитів, наданих суб'єктам господарювання та фізичним особам [2]

Як бачимо, що з року в рік, кредити що надаються фізичним особам зростають на відміну кредитів для суб'єктів господарювання тобто юридичних осіб. Отже, провідна роль у вирішенні значних економічних

проблем, що виникають в умовах формування ринкового середовища, належить саме банківським кредитним відносинам, які прямо або опосередковано впливають, як на розвиток виробництва, так і на сферу кінцевого споживання, тобто економічний розвиток промислового виробництва та індивідуального господарювання, а також ефективність діяльності банківської установи [5].

-
1. Словник банківських термінів: (банківська справа: термінологічний словник) // А.Г. Загородній, О.М. Сліпушко, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. - К.: Вид-во «Аконіт», - 2000. - 605с.
 2. Вісник НБУ, лютий, 2007. – С. 52.
 3. Кочетков В.Н., Омельченко А.В. Основы экономического анализа банковской деятельности. — К.: Украинско-финский институт менеджмента и бизнеса, 1998. — 168 с.
 4. Вісник НБУ, березень, 2007. – С. 70.
 5. Коцовська Г.Р., Слейко С.В. Нові банківські продукти у сфері споживчого кредитування. – Л.: Львів. банків. ін-т НБУ. – 2006. – 38 с.